

Charlotte Louise von Plessen (1720-1801) var Gammel Estrups grevinde i sidste halvdel af 1700-tallet. Portrættets iscenesættelse afspejler parykkernes, positurernes og standssymbolernes tid. Det formelle og ceremonielle præger billedet.

Jørgen Scheel (1768-1825) var Gammel Estrups greve i starten af 1800-årene. Iscenesættelsen er her præget af tidens moderne tanker om det naturlige og følsomme menneske. Standssymboler og ceremoni er fjernet fra fremstillingen. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

Fra den gamle frue til den vilde greve.

Om et generationsskifte på Gammel Estrup afspejlet i indretning

Af Signe Steen Boeskov, ph.d., postdoc og faglig sekretær ved Dansk Center for Herregårdsforskning

Den 19. september 1801 indfandt en lille forsamling af mænd sig på herregården Gammel Estrup ved Auning på Djursland. Det var stedets birkedommer, Rasmus Müller fra Mygindgaard, sognefogeden, Niels Nielsen Fischer, fra Auning og tømrmester Søren Nielsen Degn fra Liltved – de to sidste udpeget som vurderingsmænd.¹ To dage forinden var husets frue gennem hele 56 år, Charlotte Louise grevinde Scheel født von Plessen (1720-1801), afgang ved døden. En æra var forbi. Ikke bare havde grevinden været frue i huset meget længe. Efter sin mands død i 1786, altså de sidste 15 år, havde hun også ene person udgjort herregårdens herskab. Med den 81-årige enkefrue uddøde altså en herskabsgeneration, og det var hermed blevet tid til at overdrage huset og alt, hvad dertil hørte, til den unge generation.

Derfor mødte de tre mænd op på herregården og begyndte deres mission – nemlig at registrere og vurdere alt, hvad boet måtte indeholde af løsøre, sådan at det kunne overleveres til grevindens sønnesøn, Jørgen greve Scheel (1768-1825) til grevs-kabet Scheel og stamhuset Estrup. De mødtes på stedet af herregårdens forvalter gennem mange år,

Jørgen Mønster, der som repræsentant for den unge greve fulgte de tre mænds færd rundt i huset i de fire dage, det tog dem at gennemføre registreringen. På de næste sider vil vi forsøge at gøre det samme – nemlig at følge med rundt i et par af herregårdens mest centrale stuer og opleve disse rum, som vi ud fra den lille komités optegnelser må formode, at de så ud omkring århundredeskiftet 1800.

For i bogstaveligste forstand at sætte *tingene* i perspektiv gør vi dog også det, som vurderingsmændene ikke kunne gøre i 1801, nemlig se frem i tiden for at sammenligne med en senere indretning af de samme rum. Endnu en fantastisk kilde giver os muligheden for at gå på besøg igen kun små 15 år senere, idet en ny komité allerede omkring nytår 1815-16 igen måtte samles for at vurdere og registrere herregårdens løsøre. Denne gang ikke på baggrund af et dødsfald, men på baggrund af en greves spektakulære fallit. Gammel Estrup var så vidt vides ikke Jørgen Scheels faste hjem, når han opholdt sig på Djursland. Det var herregården Scheel (i dag Sostrup) ved Grenaa. Vi har derfor formodet, at den store nyindretning, som det har været kendt, at han underkastede Scheel

i årene efter århundredeskiftet, kun gjaldt for denne herregård.² Det nye billede, der tegner sig ved sammenligningen af grevinde Charlotte Louise Scheels efterladte indretning og det hus, som blev vurderet efter grev Scheels fallit, er, at Gammel Estrup tilsyneladende også havde undergået en opjustering i den mellemliggende periode. Forskellen på de to interiører, som vi får indblik i gennem de to løsøreoptegnelser, der var udfærdiget med så få års mellemrum, fortæller os interessant nok også meget om nogle væsentlige forskelle mellem kulturelle praksisser og idealer, som udfoldede sig i elitemiljøer som de aristokratiske i henholdsvis det sene 1700-tal og første halvdel af 1800-tallet.

To generationer

Charlotte Louise von Plessen kom til Gammel Estrup fra herregården Fussingø allerede i 1744, da hun som 25-årig giftede sig med den unge greve og enkemand Jørgen Scheel (1718-1786). Hans afdøde hustru var død kort efter fødslen af parrets søn, Christen Scheel (1743-1771), så med ægteskabet fulgte også et barn og dermed moderskabet, da Charlotte Louise Scheel og Jørgen Scheel ikke efterfølgende fik børn sammen. Parret blev med tiden et af landets førende herskabspar. Jørgen Scheel bestred embeder blandt de højeste ved hoffet, hvor parret var vellidt og hjemmavant. Deres lange periode som herskabspar er på mange måder at forstå som en storhedstid for slægten, og Gammel Estrup med omgivelser og parrets andre boliger blev forbedret, istandsat og in-

drettet efter tidens mode i midten af 1700-årene og har uden tvivl kastet glans over parrets ophold på landet.³ Som det vil fremgå i det videre, tyder de kilder, vi skal følge, på, at Gammel Estrup i Charlotte Louise von Plessens enketid fra 1786 til 1801 stod rimeligt uforandret i sin indretning og afspejlede en tidligere periodes glans.

Den gamle frues sønnesøn, der ligesom hendes mand bar navnet Jørgen Scheel, og som efter hendes død blev herre i huset, går ikke uden grund i dag under det kærlige tilnavn „Den vilde Greve“. Han var på mange måder indbegrebet af sin tids moderne adelsmand – han var berejst, belæst, beleven og i høj grad vidende om tidens strømninger – men hans historie er ekstrem, og det vil nok være sikkert at sige, at han selv var eller med tiden blev et ekstremt menneske. Kort fortalt begav han sig efter en lovende barndom og ungdom og som slægtens store håb for fremtiden ud på rejser i Europa. Her satte et begyndende storforbrug og trang til livets glæder og store oplevelser gang i en proces, der med tiden gjorde det svært for ham at vende tilbage til den ventende familie og det ventende ansvar. Tilbage kom han dog til sidst, men fortsatte her levemandstilværelsen med brask og bram. Slægten Scheel (tidligere Skeel) havde på dette tidspunkt en lang og stolt historie som en af de største og ældste danske adelsslægter. Det var en historie fuld af store og magtfulde skikkelser, en historie om velstand og omfattende besiddelser, om prestigefyldte embeder og aristokratisk kultur på højeste niveau i Danmark. Der var derfor langt at falde,

da Jørgen Scheel i løbet af sin periode, gennem en umådeligt ekstravagant levevis og en hjertelig trang til at unde sig selv og alle andre det bedste, formåede at formøble den betragtelige Scheelske formue i en sådan grad, at det endte med en ekstrem fallit i 1815. I en lang årrække derefter foregik derfor en kompliceret udredning af grevens kuldsejlede økonomi, som trods sin baggrund i en tragisk historie har ført det yderst positive med sig, at vi i dag er i besiddelse af en stor mængde uvurderlige kilder til Jørgen Scheels liv og udskejelser. Og én af disse kilder er altså de detaljerede løsøreopgørelser over grevens ejendomme optegnet omkring årsskiftet 1815-16.

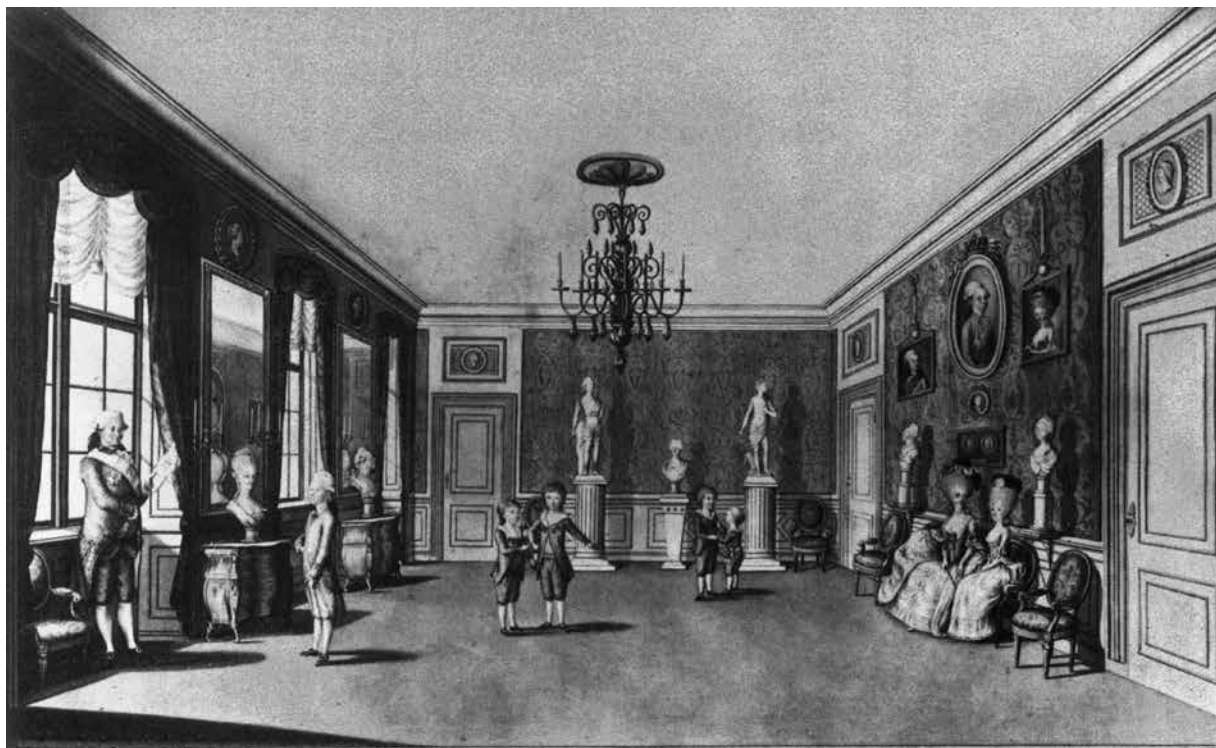
Den store sal og tårnværelset

Det er hermed blevet tid til at vende tilbage til de to vurderingskomitéers gang gennem salene i henholdsvis 1801 og 1816 og begive os på besøg på 1800-tallets Gammel Estrup. Der er meget spændende at sige om den lille komités gang rundt i avlsgård, have og udhuse i 1801 efter grevindens død, men da denne artikel har herskabelig livsstil som sit fokus, går vi direkte til kernen og springer med på turen, da den entrer borggården. Vurderingsmændene gik også i 1801 direkte til kernen, nemlig op på husets førstesal, der rummede de sale og værelser, der i høj grad havde repræsentative formål. Det var de rum, der (blandt andet) blev anvendt til selskabelighed, og de var traditionen tro husets prægtigste. Hvor vest- og sydfløj mødtes, havde man på dette tidspunkt, som også formidlet af Gammel Estrup – Herregårdsmu-

seet i dag, det repræsentative centrum bestående af den store sal om det ene hjørne og husets spisestue om det andet hjørne.

Halvdelen af sydfløjen rummede således husets store sal, og i forlængelse af dens sydvestlige hjørne var et rundt tårnværelse. Inventarfortegnelsens opremsning af løsøret i den store sal giver os indtrykket af et smukt og festligt, men også formelt og lidt gammeldags indrettet rum. Antallet af møbler og genstande var i overensstemmelse med slutningen af 1700-tallets mode begrænset – det store rum taget i betragtning. Møblementet bestod af en enkelt sofa med rødt damaskbetræk og dertilhørende 12 lænestole og 12 stole, som med stor sandsynlighed var placeret langs salens vægge. Stolene blev beskrevet som „gamle“, så mon ikke de enten har været i rokokostil eller Louis XVI-stil med smukke udsmykninger og forgyldninger? Røde overgardiner matchede møblerne. To spejle med konsolborde (marmorborde) under prydede også rummet langs væggen et sted. En lysekroner i loftet og to lysestager – måske på hvert sit spejlbord – udgjorde belysningen. Af genstande derudover nævnes kun et taffelur samt seks „Porcelains Vaser med Fødder“, altså formentlig store pyntekrucker placeret på gulv eller møbler langs med væggen.

Som det sidste og måske vigtigste i salens udsmykning kunne man på dens vægge betragte en samling af portrætter; ifølge inventaropgørelsen hele syv portrætter af kongelige personer samt fire portrætter af personer af den scheelske slægt. De var nøje udvalgt

Familie af Hans Excellence Herr *Geheimde Raad de Høegh Guldberg*
Enl. af Wilhelm Haffner 1782

Ove Høegh-Guldbergs sal i Prinsens Palæ, København 1782, indrettet 1777. Tegnet af Wilhelm Haffner 1782. Det åbne gulv, de pyntede møbler og de kongelige portrætter skabte den rette både formelle og pragtfulde baggrund for de sene 1700-års parkprydede elitefamilie.

til at bekræfte slægtens og herregårdens værdighed her i repræsentationens kerne. Så selvom vi ikke af kilderne kan aflæse, hvilke personer der konkret var portrætteret, kan vi med rimelig sikkerhed antage, at det var kongelige, som familien enten havde et sær-

ligt personligt bånd til via embeder, venskaber eller slægtskab, eller som familien identificerede sig politisk eller ideologisk med. På samme måde kan vi gætte på, at de fire familiemalerier, der hang i salen, portrætterede centrale skikkelser i slægtens selvfor-

ståelse. Gammel Estrups sals berømte otte gobeliner fra slutningen af 1600-årene, der hver især viser en af den daværende herskabsgenerations herregårde, nævnes ikke i optegnelsen, da de som resten af husets vægbeklædning øjensynlig ikke blev regnet for løsøre. Det er dog disse – de imponerende otte herregårde – vi må forestille os som den ærværdige baggrund for de nævnte portrætter.⁴ Udsmykningen i salen fortalte altså en meget vigtig og statusskabende historie om slægten Scheel og dens herregårde, om familiens kongelige forbindelser og slægtens storhed og velstand.⁵

I det tilstødende tårnværelse tyder indretningen anno 1801 på, at vi her havde at gøre med en lille stue, der i forlængelse af den store sal videreførte dens repræsentative sigte. Indretningen var stort set tilsvarende salens, dog her i gule nuancer, og også herinde kunne man betragte ikke færre end ni kongelige portrætter. Forskellige detaljer antyder dog en lidt mere intim stemning, og at stuen i højere grad end salen har været beregnet til at sætte sig i og at opholde sig i i forbindelse med selskabelighed.

Der tegner sig således et billede af et elegant interiør i salen og stuen i tårnværelset, men det er samtidig en slående detalje, at komitéen af registrerings- og vurderingsmænd i deres optegnelse af løsøret i salen i 1801 fremhævede, at dette var af ældre dato. Hele seks gange på de få linjer, der beskriver salen, betegnes møblement og genstande som „gamle“ eller „gammeldags“.⁶

Ganske anderledes forholdt det sig, da komitéen,

der 15 år senere blev nedsat i forbindelse med fallitten, i 1816 gik gennem netop disse to rum på herregården for at beskrive og vurdere, hvad de fandt.⁷ Her var det ordet „moderne“, der fem gange blev hæftet på beskrivelsen af løsøret i rummet. Visse genstande, såsom lysekronen, de forgyldte spejle med konsolborde og måske et par af de store porcelænsvaser, kan vi genkende fra 1801-optegnelsen, men ellers bekræftes komitéens beskrivelse af en langt mere moderne indretning – ikke mindst fordi det nu var de i perioden populære mahognimøbler, der satte deres præg på salen. En „moderne mahogni Divan indlagt med Speilglas [...] med Hynder og Puder“ samt et dusin stole og et dusin armstole, også i mahogni, udgjorde hovedmøblementet. En anden slående forskel er, at man nu også kunne finde borde i salen. Et divanbord, et lille tebord inklusive udstyr til tebrygning samt et sy- og blomsterbord, alle mahogni, giver det indtryk, at en stor del af stolene nu ikke længere var placeret langs væggen, men i mindre møbelklynger ved borde, som hver især kunne lede tankerne hen på forskellige aktiviteter, der peger på en mindre formel stemning end i 1801: intim konversation rundt om divanbordet, tedrikning eller kvindelige sysler som håndarbejde og blomsteranretning. Et gulvtæppe samlede møblerne, og oplevelsen af det store åbne salsgulv, som må have været dominerende i 1801, må i det hele taget have været mere dæmpet i 1816.

Man kan umiddelbart tvivle på, om aktiviteter som tedrikning og håndarbejde rent faktisk er foregået her i den store sal eller måske snarere i

En aften rundt om bordet, Wien 1819, Louis Dupré. Familien med gæster samles i uformelt samvær omkring en række parallelle aktiviteter. Illustration: Thornton, Peter: Authentic Decor s. 206.

mindre stuer med en umiddelbart mere intim indretning og ikke mindst bedre adgang til varme. Det er da heller ikke sikkert, at hovedformålet med indretningen i praksis har været at skabe rammer for sådanne aktiviteter netop her i salen, men snarere at fremvise budskabet om en moderne herskabsfamilie i dette centrale repræsen-

tative rum.

Indtrykket af en moderne indretning og en mere uformel stemning fortættes, når vi flytter os ind i tårnværelset anno 1816. Rummet var i sagens natur mindre, og møblerne i det leder i endnu højere grad tanker hen på tidens moderne samværsform, hvor familiens eller selskabets medlemmer kunne udføre

en række forskellige tilsyneladende uformelle aktiviteter parallelt i den samme stue.⁸ Man kunne gøre sig det behageligt i to ottomaner, altså en slags liggesofaer, med det moderne hestehårsbetræk med seks stole til, og de fire små mahogniborde har sikkert været placeret rundt omkring ved disse siddemøbler til at samles omkring.⁹ Man kunne også i denne stue nyde en kop te. Herinde stod nemlig ligesom i salen et mahognitebord med en grøn lakeret tebakke, hvorved man kunne betjene sig af det fulde udstyr af tepotte, tekopper, spølkum (altså en skylleskål til kopperne) og sukkerskål i smukt hvidt og forgyldt porcelæn. Husets damer kunne ligeledes placere sig ved et sybord i denne stue med håndarbejdet, mens andre i selskabet måske samledes omkring stuens spillebord til for eksempel et spil kort eller et spil dam – bordet var allerede dekoreret med en plade dertil. I rummet var også et fortepiano (klaver), og det er ikke svært at forestille sig en yngre dame i selskabet blive opfordret til at sætte sig her for at underholde. Stuen forekommer desuden smukt udsmykket med alabastvaser, en hvid marmorlampe, billeder på alle vægge og ikke mindst et moderne ikke bare forgyldt, men „stærkt forgyldt“ taffelur.

Spisestuen

Bevæger vi os nu fra salen og ind i vestfløjens sydlige ende, kommer vi til den anden vigtige del af husets repræsentative centrum, nemlig spisestuen. Bevæger vi os samtidig igen tilbage i tiden til inventaropgørelsen efter den gamle frues død, får vi atter ind-

trykket af, at herregårdens udseende i 1801 pegede mod det nys forladte århundredes lette indretnings-tradition.¹⁰ Spisestuens gulv stod sandsynligvis tomt, mens møblerne var at finde langs væggene. Ved væggen stod eksempelvis et par små teborde og en dragkiste med bordlinnet og lignende, og et par gamle ure og et gammelt spejl var der også blevet plads til. Stuens 18 blå stole med plysbeklædning må også, på alle andre tidspunkter end når et selskab sad til bords og spiste, i overensstemmelse med tidens skik have stået langs væggen. Spisebordet, som på dette tidspunkt bestod af bukke og plader, der blev dækket af duge til gulvet, var simpelthen fjernet og sat ud i den tilstødende gang, uden for gæstens og herskabets synsfelt, for at kunne blive hentet ind og med stor omhu dækket op igen til næste måltid. Derude på gangen stod i øvrigt et udvalg af bordplader og bukke i forskellige størrelser og tilsnit, sådan at der altid kunne findes et passende bord til det aktuelle selskab.

Spisestuens indretning fortæller os i øvrigt det interessante, at det må have været serveringsformen *à la française*, der blev praktiseret på Gammel Estrup i den gamle grevindes tid. I stuen befandt sig nemlig to serveringsborde samt et kobberskyllesæt bestående af kedel og kar. Vi må derfor gå ud fra, at man i overensstemmelse med denne serveringsform lod tjenere gå mellem spisebordet og en vinbuffet anrettet på et sådant serveringsbord med glas med de mange forskellige vine, der hørte til tidens måltider. For at kunne følge med de store mængder af vinglas,

Gammel Estrup – Herregårdsmuseet har i 2012 indrettet herregårdens spisestue, så den afspejler moden i midten af 1700-tallet. Kilderne fortæller os, at en tilsvarende, men på dette tidspunkt altså lidt gammeldags, indretning fortsat var intakt på Gammel Estrup i 1801. Dette år døde husets frue gennem hele sidste halvdel af 1700-tallet, Charlotte Louise grevinde Scheel. Foto: Kirsten Nijkamp.

der blev brugt på denne måde, kunne glassene skylles undervejs med udstyr som det, vi kan finde på Gammel Estrup i 1801. Der stod også et varmeskab til opvarmning af tallerkner i spisestuen på dette tidspunkt, hvilket vi måske kan forstå som en praktisk foranstaltning i forbindelse med en serveringsform, der indebar en vis risiko for kold mad, idet maden stod længe på bordet. Serverede man *à la française*, blev der nemlig kun bragt mad til bordet ad tre omgange, til trods for at der serveredes et meget stort antal retter. De mange mindre retter anrettedes på bordene i kunstfærdig opsætning i disse tre omgange af henholdsvis forretter, hovedretter og desserter, og den enkelte middagsgæst sammensatte således sit måltid mellem de mange retter på bordet. Dette står i kontrast til den senere servering *à la russe*, som netop i årene efter den gamle grevindes død begyndte at vinde indpas i Europa, og som da også forekommer os mere velkendt i dag. Her serveredes en fastlagt menu på et antal retter, der blev bragt (varme) til bordet en efter en.¹¹ Så langt var man dog endnu ikke kommet på Gammel Estrup i 1801, hvor altså også måden at holde middagsselskab på giver minder om det sene 1700-tals adelskultur.

Hvordan ser det så ud, hvis man går til kilderne om interiøret i spisestuen i 1816 efter grev Scheels overtagelse og nyindretning af herregården? Som også i salen og tårnværelset tegner der sig de 15 år senere først og fremmest et billede af et mere møbleret rum. Den mest iøjnefaldende forskel er, at der nu stod et stort spisebord fremme i rummet – og

mon ikke det betyder, at vi kan regne med, at nogle af de stadig 18 stole nu stod rundt om dette i stedet for langs væggen?¹² Der var også kommet et gulvtæppe herind, så ligesom i den store sal peger det på, at man om ikke er gået bort fra så i hvert fald har blødt op i det store bare gulvs fremtrædende udtryk. To spilleborde havde også fået plads i spisestuen, og et par kasser med jetoner kunne tyde på, at disse borde ikke bare var til pynt herinde. Teudstyret havde fået en mere fremtrædende rolle, end vi så det i 1801 i spisestuen. En stor temaskine af kobber, altså en form for samovar til at opvarme tevandet med, var nu at finde i spisestuen og sammen med den en stor mængde porcelænsudstyr som i salen og tårnværelset. Derudover stod der nu som noget nyt en kommode herinde samt formentlig et eller flere opbevaringsmøbler mere, hvis man skal dømme efter, at komitéen også i spisestuen registrerede et stort omfang af alle slags glas, herunder vinglas, champagneglas, brændevinsglas og ølglas og dertil karaffer, bestik, te- og kaffeporcelæn og ikke mindst hele tolv forsøvede saltkar.

Alt var dog ikke ændret i spisestuen siden vores besøg der i 1801. Serveringsbordene og skyllesættet til vinglassene var at finde herinde endnu. Varmeskabet var rykket fra selve spisestuen ud på gangen, men var dog hermed stadig inden for rækkevidde, ligesom et par bordplader og bukke i forskellige størrelser, der også fortsat stod her om end i lidt mindre udvalg end 15 år tidligere. Det kan altså ikke ud fra disse kilder om stuens indretning udelukkes, at man

At drikke te og kaffe af smukt og kostbart porcelæn spillede en væsentlig rolle i det tidlige 1800-tals herskabelige iscenesættelse. I 1816 kunne man finde fuldt udstyr til tebrygning og tedrikning i en meget stor del af stuer, sale og værelser på Gammel Estrup. Dansk silhuetklip fra slutningen af 1700-tallet. Nationalmuseet.

stadig – i hvert fald til dels – serverede *à la française* hos familien Scheel i 1816. De nye møbler og den mere uformelle og beboede stemning i rummet giver os dog en generel fornemmelse af, at man i Jørgen Scheels periode indførte tidens nye strømninger og

måder at omgås i selskabslivet på i den kulturelle praksis i spisestuen. Det kan derfor omvendt heller ikke udelukkes, at man har eksperimenteret med nye serveringsformer hos familien allerede i årene op til fallitten og løsøreopgørelsens udfærdigelse. Sikkert

er det dog nok, at uanset måden at servere på, har det været festligt og med opbydelsen af al pragt, porcelæn, sølv og glas, når grev Scheel holdt selskab på Gammel Estrup eller i et af sine andre hjem.¹³

Exit

Både i 1801 og i 1816 fortsatte vores registrerings- og vurderingsmænd deres arbejde i herregårdens øvrige rum. De kom rundt i billardsale og saloner, sove- og gæsteværelser, tjenestefolkenes kamre og arbejdsrum, på anden sal og i køkkenregionen, i vinkælderen og på loftet. Vi forlader dem imidlertid her på tærsklen til alt dette for denne gang. Salen, stuen i tårnværelset og spisestuen fortæller med al tydelighed i sig selv en interessant del af historien om to generationer af herskab i en dansk adelsfamilie og om to idealer, der knyttede sig til to forskellige århundreder.

Grevindens indretning var lidt gammeldags, da den blev beskrevet i løsøreoptegnelsen i 1801. Der er dog ingen tvivl om, at den har været formfuldendt,

da den blev udført i det århundrede, der netop var rindet ud. Det var en indretning, der pegede mod 1700-tallets ceremonielle og formelle, men også pragtfulde, magtfulde og forgylde periode for dansk adel. Den pegede mod en aristokratisk-hierarkisk tradition, hvor standssymbolerne og den symbolske herskabsrolle var fremtrædende.

Grevens indretning fortæller os om en ny og moderne tids komme. Det var en indretning, der lagde op til nye samværs- og selskabelighedsformer, hvor det naturlige og uformelle var idealbilledet. Det var en indretning, der lagde op til familiens samvær, nærvær og fællesskab. Det individuelle, det personlige og det følsomme skulle have plads frem for det symbolske og ceremonielle og standsprægede. Jørgen Scheels personlige historie med Gammel Estrup sluttede med fallitten, og den nyindretning, som han stod bag, står derfor også som et fastfrosset øjebliksbillede, før tingene blev solgt og spredt. De moderne tanker, som denne indretning afspejlede, levede dog videre og peger mod 1800-tallets altomvæltende ud-

vikling, ikke mindst i de danske herregårdes verden.

Litteraturliste

Boeskov, Signe Steen, 2010: *Herregårdsherskab. Distinktioner og iscenesættelser i danske herregårdsmiljøer 1850-1920*. Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet.

Girouard, Mark 1978: *Life in the English Country House. A Social and Architectural History*. Yale University Press.

Matthiesen, Hugo, 1954: *En greve. Jørgen Scheel til grevskabet Scheel, Stamhuset Gl. Estrup samt Ulstrup (1768-1825)*. G.E.C. Gads Forlag.

Nielsen, Vibeke, 1993a: „Gammel Estrups ejere“ i Frits Nicolaisen (red.): *Gammel Estrup*. Randers Amts Historiske Samfund.

Nielsen, Vibeke, 1993b: „Interiør og inventar“ i Frits Nicolaisen (red.): *Gammel Estrup*. Randers Amts Historiske Samfund.

Pedersen, Mikkel Venborg, 2005: *Hertuger. At synes og at være i Augustenborg 1700-1850*. Museum Tusculanums Forlag.

Kildemateriale

Landsarkivet for Nørrejylland. Randers Amt, Dødsboet efter lensgreve kammerherre Jørgen Scheel 1815-1833, Protokol for kommissarierne i grev Scheels bo 1815-1833:

1. *Den grevelige Stamhuushovedgaard Estrup*
2. *Hovedgaarden Scheel*

Rigsarkivet, Scheel til Gammel Estrup. Diverse inventarfortegnelser 1793-1829:

1. *Vurdering september 1801 i notarial afskrift 1820*.

Rigsarkivet, Scheel, Jørgen og 2. hustru Charlotte Louise, født von Plessen 1718-1801. Personlige dokumenter og diverse 1735-1801:

1. *Optegnelser paa de meubler, ind- og udboe m.v., som efter min død her ved Gaarden skal forefindes*.

Noter

1. Rigsarkivet, Scheel til Gammel Estrup, Diverse inventarfortegnelser 1793-1829, *Vurdering september 1801 i notarial afskrift 1820*.
2. Matthiesen 1954: s. 117 ff.
3. Nielsen 1993a: S. 41 ff samt Matthiesen 1954: s. 11 ff.
4. Om Gammel Estrups gobeliner, se: Nielsen 1993b: s. 158f.
5. Om kongelige forbindelsers betydning for herregårdsherskabers status og symbolske kapital, se: Boeskov, 2010: s. 211ff.
6. Billedet af en gammeldags indretning bekræftes af, at løsøret i 1801 tilsyneladende stort set er identisk med det løsøre, som er beskrevet i en inventaroptegnelse, som på grevindens foranledning er blevet udfærdiget på et tidspunkt i løbet af hendes enketid. Rigsarkivet, Scheel, Jørgen og 2. hustru Charlotte Louise, født von Plessen 1718-1801, Personlige dokumenter og diverse 1735-1801, *Optegnelser paa de meubler, ind- og udboe m.v., som efter min død her ved Gaarden skal forefindes*.
7. Landsarkivet for Nørrejylland. Randers Amt, Dødsboet efter lensgreve, kammerherre Jørgen Scheel 1815-1833, Protokol for kommissarierne i grev Scheels bo 1815-1833, *Den grevelige Stamhuushovedgaard Estrup*.
8. Se f.eks. Girouard 1978: s. 231 ff.

9. Bordene beskrives som små „sammensatte“ borde. Måske er der tale om moderne engelske indskudsborde – altså et sæt af små borde, der kan skydes ind under hinanden? Landsarkivet for Nørrejylland. Randers Amt, Dødsboet efter lensgreve kammerherre Jørgen Scheel 1815-1833, Protokol for kommmisarierne i grev Scheels bo 1815-1833, *Den grevelige Stamhuushovedgaard Estrup*.
10. Rigsarkivet, Scheel til Gammel Estrup, Diverse inventarfortegnelser 1793-1829, Vurdering september 1801 i notarial afskrift 1820 samt Rigsarkivet, Scheel, Jørgen og 2. hustru Charlotte Louise, født von Plessen 1718-1801, Personlige dokumenter og diverse 1735-1801, *Optegnelser paa de meubler, ind- og udboe m.v., som efter min død her ved Gaarden skal forefindes*.
11. De forskellige serveringsformer er for eksempel beskrevet i: Pedersen, Mikkel Venborg, 2005: s. 132 ff.
12. Bordet kan naturligvis tilfældigvis have stået fremme ved registreringen. Kigger man til en af Jørgen Scheels andre ejendomme, nemlig herregården Scheel, som må regnes for grevens sædvanlige hjem, når han var på landet, er det dog påfaldende, at der også her stod et spisebord fremme i spisestuen, da komitéen var her en måned tidligere. Landsarkivet for Nørrejylland. Randers Amt, Dødsboet efter lensgreve kammerherre Jørgen Scheel 1815-1833, Protokol for kommmisarierne i grev Scheels bo 1815-1833, *Hovedgaarden Scheel*.
13. Matthiesen 1954: f.eks. s. 32.